

Posudek magisterské diplomové práce
Bc. Tereza Hodúlová
Identita místa
Případová studie sídliště Solidarita
Fakulta humanitních studií University Karlovy
katedra sociální a kulturní ekologie, 2017

Úvod

Autorka předkládané diplomové práce **Bc. Tereza Hodúlová** vyjadřuje v úvodu svých úvah přesvědčení, že „výzkum konkrétní lokality a její drobné komunity přispívá k hlubšímu porozumění obecnějším problémům současného města“. Tento názor nejen sdílím, domnívám se dokonce, že v globalizovaném světě může dobře provedený a víceoborově založený výzkum přispět k lepšímu porozumění „urbi et orbi“, tedy nejen městu, ale i světu. Záměr tedy nepochybně patří k zaměření oboru sociální a kulturní ekologie, dokonce i k tématům, o jejichž naplňování katedra v různých podobách dlouhodobě usiluje.

1. Obsahová stránka

Již velmi podrobný a logicky členěný obsah naznačuje, že autorka si svou práci koncepčně pečlivě připravila v teoretické části, metodách i ve zpracování výsledků.

Úvod (po předchozím abstraktu a s následnou kapitolou Cíl práce, výzkumné otázky, hypotézy) přehledně seznamuje čtenáře směrem od obecného zasazení do světa ke konkrétnímu výzkumnému problému se strukturou práce a záměry autorky; dílčí výzkumné otázky i celková hypotéza (nebo výzkumná teze) práce jsou promyšleně a přesně formulované (str. 15).

O systematickém hledání, výběru a nakonec skloubení teoretických konceptů se zmíním podrobněji v závěrečném hodnocení. Jsou sestaveny v logickém sledu a z teoretických úvah nakonec Tereze vyplyne velmi pěkný vlastní konceptuální rámec výzkumu, který ji v obecné poloze orientuje, ale současně nijak nesvazuje a neuzavírá před očekávanými empirickými poznatky (str. 23). Vazba k místu (place attachment) nebo až topophilie, s nimiž dále pracuje, jsou samozřejmě velmi vhodně zvoleny pro výzkum, ale zejména vazbou k místu kopírují i standardní součást výzkumů zabývajících se subjektivní kvalitou života (např. kanadský strukturovaný dotazník Quality of Life Profile testuje *being* – já jakožto člověk, *becoming* – já a mé směřování, ale ve vztahu k místu především *belonging* – já, mé okolí a společnost: oblast demografická – místo, v němž žiji a trávím čas, oblast sociální – mezilidské vztahy, oblast služeb a činností, které mi okolí nabízí – vzdělání, smysluplné činnosti, lékařská a sociální péče atd.), přičemž Terezino tvrzení, že v českém prostředí dosud podobné postupy nezdolaly, je bohužel platné a i v tomto ohledu tedy představuje diplomová práce přínos.

S dalším poměrně rozsáhlým teoretickým zázemím, pro jehož vyjmenování zde není ani dost prostoru (chicagská škola atd.), dokáže Tereza velmi uvážlivě pracovat; dá se napsat, že v tomto smyslu je klasický kámen úrazu řady absolventských prací, totiž „propojení teoretické a empirické části práce“ nebo konceptualizace, zvládnut takřka ukázkově: např. u vazby k místu, kde se nabízí více možností, se autorka nezapomene přesně vymezit (str. 25–26), tedy jasně určit, o co konkrétně se bude její práce opírat.

Také výklad československých meziválečných úvah o architektuře pod částečným německým vlivem je při vši stručnosti vcelku výstižný (neopomíjí důraz na funkčnost a plnění

celospolečenských funkcí Karla Teigeho; možná mohl být zmíněn Honzík apod., ranějším typem kolektivního stavění jsou možná např. Librovy domy, určitě Baťovo budování Zlína a další čtvrti roztroušené po Praze nebo republice (psáno bez možnosti ověření), ale jedna důležitá práce ze středoevropského prostředí mi přece jen trochu chybí, a to Stavba města podle uměleckých zásad Camilla Sitteho, a to pro celou koncepci knihy, ale zejména pro kapitoly „Motivická chudost a jednotvárnost moderních městských souborů“ a „Moderní soustavy“ a kapitoly následující až k závěru).

Ve vztahu k soudobé české architektonické a urbanistické praxi se někdy Hodúlová dopouští poněkud příkrých a hlavně ne zcela podložených nebo spíš informovaných soudů, přestože s jejími odsudky a kritikou v zásadě (bohužel) *souhlasím*. Přesto i zde se situace postupně trochu zlepšuje (úsilí Obce architektů a Petra Leška o osvětu architektů společenskovědními disciplínami včetně humanitních, osvětové úsilí Adama Gebriana, Petra Klápštěho nebo Karla Maiera na fakultě architektury ČVUT a jiné příklady hodné rozvíjení).

Za téměř příkladně zvládnutou pokládám metodu diplomové práce od případové studie jako celku až např. po techniku rozhovorů (např. reflexe vizuálního aspektu při použití mentálních map), a to v obou ohledech: v důkladném teoretickém popisu na základě dobrých zdrojů a v důsledné aplikaci včetně triangulace dat (snad s nižší mírou využití písemných zdrojů, např. z agendy Místního úřadu; existují nějaké se vztahem k sídlišti Solidarita?). Jediná výtka se může týkat, jako ostatně často v podobných případech, počtu respondentů. Přesto se domnívám, že výsledky mají vysokou výpovědní hodnotu a jsou přesvědčivé.

Empirická část svědomitě usiluje neopomenout nic, co k pečlivému výzkumu náleží (viz i dále). Hodúlová neopomene upozornit ani na chyby, jichž se v průběhu výzkumu dopustila (i opakovaně): ač se její původní explicitní výzva k vytvoření mentální mapy může zdát trochu začátečnicky naivní, absolventská práce není jen dokladem toho, co se studentka v průběhu studia naučila, ale jistě i součástí procesu učení (a případová studie i konceptuální rámování práce jsou tak široké, že není možné vyvarovat se drobných chyb; ostatně sám nevím, jak se mentální mapy nenávodně s respondenty zjišťují nebo tvoří).

Podrobný výklad výzkumných zjištění je členěn detailně a hlavně přehledně a logicky podle pěkného schématu, jež si Tereza na str. 23 vytvořila.

Závěr na třech stranách shrnuje skutečně jen ta nejdůležitější, hlavní zjištění s dobrým rozlišením méně a více podstatného.

2. Práce s literaturou

Zvolenou literaturu je nutno pochválit z hlediska rozsahu (velké množství titulů odpovídá širší tématu a několika tématům dílčím), obsahu a volby (viz i jiné pasáže posudku). Tereza dokázala výborně vytěžit zahraniční stáže. Snad mohla jen formálně uvést některé kursy, z nichž v průběhu studia FHS čerpala svůj širší vědomostní základ (např. trvale udržitelný rozvoj). Cizojazyčná literatura je bohatě zastoupena ve všech okruzích (věcný, metodologický). Se svými zdroji zachází Hodúlová zkušeně a *jednotně*, tedy formálně správně interpretuje, parafrázuje i cituje, používá správný způsob zápisu (osobně mám raději z úcty k autorům uvádění všech plných křestních jmen) i odkazování, stejně jako účelný poznámkový aparát, a hlavní nosnou linií textu přitom odkazy zbytečně nepřetěžuje.

3. Formální stránka

Vlastní text práce obnáší 106 stran (kolem 140 normostran), přitom jej rozhodně nelze označit za obsahově prázdný, za vatu nebo nadbytečný – naopak. Práce se pro stálý přísun nových myšlenek, pro atraktivnost tématu i díky velmi dobré stylistické úrovni (výjimky potvrzují pravidlo) velmi dobře čte. Jazyk Terezy Hodúlové je kultivovaný, věcný, přitom terminologicky i stylisticky přesný a sleduje vždy jen hlavní myšlenku, aniž by se zaplétal do přetížených sítí souvislostí.

Přesto text obsahuje poměrně velké množství chyb. Autorka si sice práci od nahlášení tématu po projekt a jeho postupné naplňování svědomitě rozvrhla, přesto chybí ještě jedna pečlivá revize provedená s odstupem („druhé oči“), což dosvědčují následující (zdaleka ne vyčerpávající) příklady.

Často chybí nebo naopak přebývá mezera (před dvojtečkou); časté jsou chyby v interpunkci (čárky chybějí, ale někdy i přebývají, občas se „zadaří“ souvětí hned s několika chybami: „Díky prostoru, který respektuje lidské měřítko mají...“ (str. 7); „Prostor sídliště Solidarita je místem, který mimo ekonomickou funkci developerské výstavby, zároveň podporuje aspekty sociální, environmentální i lidské.“ (str. 14) nebo „Uměle vytvořené místo musí vědět čím chce být ve vztahu k přírodnímu prostředí do kterého je zasazené.“ (str. 23); „vztahem jedince a místa ve kterém...“ (str. 14); „Jednou z možností, jak takovým dopadům předejít je zapojení...“ (str. 17); zájmena vztažná: „charakter případové studie, jejíž cílem...“ (str. 15); „...různá pojetí prostorovosti, které je nutné...“ (str. 19); občas hrubá chyba nebo překlep („když mi byli dva roky“ (str. 54), „shlukovány do samostatných kategorie“ (str. 56), „podle vzorů skandinávských sídlišť, které vycházely z funkcionalistické tradice“ (str. 59), „naše děti tam vyrůstali a chodili do školy“ (str. 84), špatně psané uvozovky (str. 63), „I krajní domy byly dispozičně přizpůsobeny“ (str. 66), „1 až 3 knihy, které by mohli“ (str. 96), psaní velkých písmen: „Evropské Unie“ (str. 73), „někdy psaní cizích slov „(Sein und Zaint, 1927)“ místo Sein und Zeit (str. 19), zatímco psaní „Replh“ (str. 21), „Tuna“ (str. 23), „Heidgger“ (str. 29), „Norbeberg-Schulz“ (str. 30), „Františkem Jech“ (str. 41), nebo „Malinovski“ (str. 49) jsou jistě jen překlepy stejně jako o 100 let ostaršený chudák Karel Teige ☺, stejně jako „nedočistěná“ místa, na něž autorce zjevně již chyběla energie: „Na architekturu a na celé městské plánování by se mělo nahlížet jako na humanitní, spíše než technické disciplíny (Veselý Smyslem...“ (str. 31).

Styl: poněkud nezvyklým, ale v textu velmi často se vyskytujícím rysem je rozbíjení souvětí, po němž zůstane někdy i rozsáhlý celek bez slovesa (přísudku) a tvoří tak vlastně jakousi předmětnou větu jednočlennou: „Výstavbu bez občanské vybavenosti, dopravní dostupnosti, výstavbu bez dostatku okolní zeleně a veřejných prostranství podporujících sousedství, komunitu a lokální autarkii.“ (str. 13); „V případě domova tedy pouhým úkrytem.“ (str. 13).

Občas se v zápalu myšlenek objeví úsměvná formulace: „Místo sice může mít předdefinovaný charakter, často ale postrádá základní předpoklad pro přítomnost identity místa – *vazbu na místo*.“ (str. 17), ale myšlenka zůstává patrná: urbanistický záměr může být veden snahou naplnit komplexní funkce (sídliště), ale nemusí být zdařilý, nerespektuje-li (původní) charakter a (krajinnou) podobu místa. Čtenář je navnaděn, zda se v práci mj. objeví řešení vztahu *funkce*, pro vývoj architektury v českém prostředí tak významného pojmu, k *místu*, příp. k manifestaci ega architekta. Bude příslib naplněn?

Tisk je jinak po všech stránkách velmi svědomitě vypracovaný. Obsahuje všechny povinné náležitosti (abstrakty, klíčová slova, prohlášení, fotokopii projektu atd.), Seznam grafů a vyobrazení v textu (Seznam obrázků, tabulek a grafů) i se stránkováním (!) je součástí příloh hned za závěrem. Typografie textu je jednotná a účelná.

4. Celkové hodnocení

Dílčí poznámky a drobné výtky

Vedoucí práce se samozřejmě otevřeně či skrytě rád pochlubí svým přínosem. V tomto posudku je však nezbytné zdůraznit, že řadu pramenů a konceptů si dokázala Hodúlová i díky svým velmi užitečně stráveným dánským studijním pobytům dohledat sama a na konzultace nepřicházela bezradně s žádostí o zcela prvoplánové koncepční rady, ale naopak vždy výborně připravená, s vlastními přínosy a přesně formulovanými otázkami nebo problémovými okruhy, jejichž řešením se postupně posouvala dál.

„Studium konceptu místa by tak mělo být aktuálním, živým a smysluplným tématem.“ (str. 15) –zde lze vyslovit jen vřelý souhlas a toužebný dodatek do budoucna: ne jen studium, ale i *tvorba* místa.

Propojení sociologie, antropologie a teorie architektury zdaleka není tak neobvyklé nebo zdánlivě neslučitelné, jak Tereza uvádí (str. 15): např. současné snahy Obce architektů v České republice usilují o propojení teorie architektury, architektury, urbanismu a společenských disciplín. Na druhou stranu mají své přednosti i přirozeně, organicky rostlá města, jež nikdo příliš neplánoval a o jejichž funkčnosti a géniu loci nelze pochybovat (teoretická reflexe prochází celými dějinami teorie architektury od římských klasiků přes např. opata Sugera až ke zmiňovanému Sittemu).

Vzhledem k důrazu, který Hodúlová klade na význam (místa, vztahu k němu atd.) i ve filosofickém smyslu bych přivítal rozlišení význam: věc, objekt, které dané slovo označuje a mysl: to, jaký má označená věc – smysl... Tedy rozdíl: stejná denotace, jiné konotace – význam (das *Bedeutung*): **extenze**, množina všech označených předmětů vs. smysl (der *Sinn*): **intenze** pojmu, to, **jak** je tato množina vymezena (různí autoři, např. Friedrich Ludwig Gottlob Frege).

Hodnocení

Práce je velmi dobře promyšlená a vyspěle vystavěná. Přes autorčiny úvahy o integrálním, plynule se rozvíjícím textu rušícím klasické školské hranice jednotlivých hlavních částí má nakonec tradiční stavbu (teoretická, metodologická a empirická část); jestliže však během výzkumu vyvstane teoretický problém, vypořádává se s ním autorka ve prospěch plynulosti a přehlednosti textu přímo na místě. Nejde o náhodu, ale o jasný autorský přístup, dokumentovaný hned v úvodu kapitoly „Struktura práce“ (str. 16).

Konceptualizace založená na více zdrojích, zejména však na třech pracích Sethy Low (dále hlavně Tuan, Lynch), je znamenitě promítnuta do empirického výzkumu a naopak, otázky, které z něho občas vyplynou, si vždy najdou teoretickou odpověď v předem načtené, ale je-li třeba, i v nově dohledané literatuře (nebo v konzultaci: i k ní však Tereza přicházela vždy velmi dobře připravená a s jasně formulovanými otázkami, jež potřebovala diskutovat). Proto nepřekvapí ani to, že zkouší-li Tereza posuzovat zkoumaný prostor sídliště Solidarita z hlediska strategie udržitelného rozvoje, nejde nikdy o formální úlitbu oboru, ale o rozumějící uplatnění znalostí ze studia a na druhé straně i o drobné příspěvky strategii udržitelného rozvoje získané výzkumem.

Identita místa je dobrým klíčovým konceptuálním svorníkem práce. Tereza ji stručně, ale jasně definuje jako jednotu pozitivního a negativního, tedy jako souhrn určení, vlastností, jež jsou pro jev příznačné, a současně jako odlišnost od okolí. Je to samozřejmě dobrá volba, protože lidé často nejsou schopni jasně vylíčit konkrétní určité charakteristiky, *znaky*, a jejich soubor, ale přesto jasně pociťují specifičnost i odlišnost a „zařizují se“ v praktickém konání, vnímání a hodnocení podle nich.

Velmi pěkné, byť ne vyčerpávající, shrnutí představují kapitoly věnované klíčovým pojmům *prostoru a místa*. Samozřejmě je v podobných případech vždycky možné výčet autorských pojetí rozšířit a v posudku nemívá smysl vycházet z toho, co v práci není, nýbrž pochopitelně z toho, co v ní je. Z hlediska sociální a kulturní ekologie bych přesto přidal pojem *krajinný ráz*, s nímž může jistě s prospěchem pracovat i urbánní krajina, a snad bych ani nepřipomínal pojmy politické geografie, kdyby s geografii opakovaně nepracovala sama autorka: pak se mi zdá přínosný koncept geografického prostoru a vzdálenosti, jak ho stanoví Alan Henrikson (prostor nemá jen měřitelný rozměr: vzdálenost topografická (horizontální) má jen jeden rozměr, vertikální rozměr je *hodnotový* – Henrikson zavádí pojem *gravitační a atribuční vzdálenost*).

„S krizí prostředí pak přichází i krize člověka.“ A vice versa, dodal bych; a vřele souhlasím s následující větou „Pokud budeme přehlížet konkrétní kvalitativní povahu místa, plánování nepomůže.“ (str. 21)

Vzhledem k významnému přínosu k lokálnímu rozměru trvale udržitelného rozvoje, ke všem výše uvedeným nesporným kladům, k empirické průkaznosti textu i k vynalézavému konceptuálnímu uchopení s potěšením **doporučuji diplomovou práci k obhajobě** a navrhuji **hodnocení „výborně“**, v přesnějším vyjádření **17 až 18 bodů**.

Morro Jable 6. září 2017

PhDr. Ivan Rynda